

"העץ בגן יעקב" (שירה)

נילי בר-עוז-גינגולד

(הוצאת "השירה הזאת", ת"א - 2008)

"עכשיו אני שותקת/פי אין לי מלים"

מאמר מאת: אדלינה קליין

נסיבות השתיקות המתמשכות בשורותיה של המשוררת נילי בר-עוז, אינן מקילות על הקורא (ע' 13): "... עכשיו אני שותקת פי אין לי מלים/ואולי יש לי/אך הן נדחקות עמ'ק/בפנים" ... כתיבתה מורה בבירור על תסיסה בלוע הר געש העומדת על סף התפרצות. הצטברויות 'הכאוס' באמתחתה מלאות וגדושות בסבלו של 'היחיד' בחברה המנוכרת, אשר חווה: שלטון; מלחמות; חוקים; אי-צדק; אנדרלמוסיה וחוסר ודאות בעולם הבז לרגש ולרחמים ובוחר במלחמות ובהרס.

לאחר אין סוף איתותים והתראות אוזר "האני" הכי עמוק של נילי, עוז ובוועט מנפשו את התסכול והכאב בנחישות ובנחרצות (ע' 15): "... ומבאר חיי/אשאב את פ'חותי/ ואתיצב שוב איתנה/על הבמה האבודה" ...//... "אני שבה אל המלחמה/עד סופה" ... המוטו המרכזי בקובץ היא "האמונה". אותה אמונה אשר מובילה ומוליקה את המחשבות אל 'הקיימות' המתחדשות, בין השבילים המסתעפים ומתפצלים אשר צומחים 'יש מאין' (ע' 20): "... אנחנו ל' א לנצח/נאת זה/איש אינו רואה/גם העץ/אחרי הרוח/ נותר ער'ם/בלי מענה" ...//... "ואנחנו רק שאלה בפני עצמנו/ולפני שגדע את עצמנו/פבר בתוכנו/ל' א נמצא/ול' א נמצא" ...

מאליו מתקיימות בכתיבה של נילי חשיבות פילוסופיות מעמיקות ביותר ובבניית משפטיה הקצרים והמדויקים היא הופכת והופכת עד להוצאת נוסחה אשר יכולה להשתמע לשתי פנים 'לאיש החולם' אשר רגליו אינן על קרקע המציאות והוא יכול ליטול עמו המשפט לשקוע באילוזיה ולרוץ הלאה מזה, כמו: לא שמע; לא ראה; ולא ידע. והיא מתריעה (ע' 11): "... קשהנצחון יפסד/ודאי אז פלכם תתחילו ללכת/לראות/ולשם ע רק שאז/הסוף יהיה מאחר/ול' א יוכל לנצח/פדי להגיע להתחלה/פי היא פבר התחילה/ונסתימה" ...

יניקתה מהשורשיות הארץ ישראלית טבועה בישותה היצירתית ומאליו הנגיעות בכתיבתה מדברות על הקורות את עמה שחוה את השואה על בשרו ושרד מול פני המציאות של כאן ועכשיו - בעוד חגיגת ה-60 למכורה ועדיין העולם נותר עוין ונוטר למורת רוחו והפעם מסיבה שונה, על שהעניק לעם הנרדף שקם מעפר, מדינה ועם זה הצליח להקים לפתח ולשמור עליה נגד כל הסיכויים (ע' 30): "... אני הבחורה שנערה את הגדר/ונעקה מ'ר'ב של' א יכלה/לשמוע שקט/של עולם שלם/כאשר מישהו עושה רעש פל פך גדול" ...// "ואיך בני אנוש מאבדים את האנושיות? ואיך בני האדם נופלים קרבן/לאבדון האנושיות" ...//... "האם זה יתכן שיהודיה חפשיה/האם באמת קיימת מכורה" ...

הרציו – שעל פי הרוב הוא דרך חיים שהתוותה לפניו נילי, מאד מתעתע ומוליך שולל. ולא פעם חוזר בעד שריונה של המשוררת ופוצע אותה עמוקות. בכתיבתה, ניתן להבחין 'בנימות הציוניות' המשתמעות גם בנושאים שבינו לבינה (ע' 21):
... "אתה נדאי חושב/שאתה הגבר של א יחטא/אכל לי כלל ל' א אכפת/מפני שאני ל' א אוקבת תפוחים" ...//... "אתה ל' א אדם ואני ל' א חנה/אנחנו בנדאי משהו אחר" ...

על האדם 'המתלבט' וחולשותיו, ניתן לקרוא ביצירות אין ספור של גדולי המשוררים, אך כדי לראות תמונה בהירה ובשלה באופן חזותי, כפי שמביאה לפנינו נילי בר-עוז בשורותיה (ע' 27) אנו חווים נופך חדשותי ומרענן: ... "פכה זה אנשים /רע להם במקום /אחד/הם מפנטזים/על מקום אחר" ... ודוגמא נוספת (בע' 36) ... "ולכל מישהו/יש מישהו/שמפריע למישהו/להיות מישהו" ...
המאויים והשאיפות של 'האני' נוטלות את העוקץ ומותירות את 'החלום' למלא את החלל הריק במשהו 'גנוב ומתוק' ברגעים אינטימיים וקצרצרים אשר לרוב מסתיימים ללא התראה (ע' 16): ... "ועיני הדומעות/תחת תריסן מסתרות/או שמא תחת/שפתים מחיכות" ... וממשיך (בע' 10) ... "עט שופך דם/לב שופך דיו/ודמעות שופכות געגוע" ..
ואחרון חביב החותם נושא זה ראה בשיר (ע' 8): ... "אני שקועה בפנים/אי שם/בונה ושומחה/בתוך הדמיון/שם, לצערי הרב, /זה מקומי האחרון/שעוד נותר לי/בו לחלום/ ולהנות/ממעט/באמת/ ממעט/פאשר השקר עולה" ...
בשירת 'האמת' של נילי ניתן להבחין בין 'הגלוי', לבין 'הנסתר', בעוד העוצמה הבראשיתית טמונה וטבועה בחותמתה וכל פרשנות מיותרת (ע' 26): ... "היד שלטפה/היא היד שספטה/האיש שאהב/הוא האיש ששנא/הילדה שצחקת/בסתר/בכתה/ואני היא בעצם/אותה הילדה" ...

את אותה האמת ואת אותו הכאב היא מכילה גם לגבי דמות אמא (ע' 41):
... "אמא שלי/פצועה ומיסרת/ובכל העולם בלו/אין לה/אפילו צבא קטן/משל עצמה/שבו תלחם/למען חרותה" ...
פן זה בכתיבתה, מסכם המשפט (בע' 59): ... "עד פה חיי/הם שיר עצוב/בלי פלי מנגינה/שתעטוף או תחבק" ...
הקושי לתת דרור ולהביע את ה'אני' הנשי במלוא העוצמה כפי שעושות זאת הנשים הפמיניסטיות, אינו בר ביצוע מבחינתה של נילי המגיעה אלינו מהמגדר הדתי. אולם בטיבעה נילי 'לוחמת' לעצמאותה, ועל-כן היא מתירה לעצמה לומר בגלוי את האמת שלה (ע' 48):
... "אך מאחורי שירי/נאספת ומתחפשת/ובכך משקרת/גם לי/וגם לכם" ... ועל אותו גל היא בונה את השיר הנמצא (בע' 49): ... "ח' פש ובדידות/לאן אני הולכת עכשו/כשהח' פש לרשותי/מזל שיש לי /את עצמי" ...
למרות המיעוט בשירי 'התקווה והאופטימיות', הם עומדים מול יתר היצירות - באותה נחישות ונחרצות בלתי מוסווית (ע' 60): ... "אני יושבת בחוץ/ואת בפנים/ את עוד ל' א בת יום/אך מלאת חיים/לאוץ בחוץ/אל פנים החיים" ...
השיר אשר חותם את טביעות אצבעותיה ומופיע גם בשער האחורי של הקובץ (ע' 62 - כל השיר) מסמל את תקומתו של העם היהודי (הן של הכלל והן של הפרט) שאינו נכנע: ... "השמש חזרה/לזר/ח/גם הירח חזר/להאיר/השדות חזרו/לפר'ח/ והעצים נשארו/עומדים" ...//... "ואולי/ז' את אני/שאת עיני חזרת/לפק'ח/ואת נפשי מתדש/להאיר" ...